

Exercities in ons verleden

Twaalf opstellen over
de economische en sociale
geschiedenis van
Nederland en koloniën
1800-1950

aangeboden aan Prof. Dr. W. J. Wieringa
bij zijn aftreden als hoogleraar
aan de Vrije Universiteit te Amsterdam

REDAKTIE:

P. Boomgaard
L. Noordegraaf
H. de Vries
W. M. Zappey

Van Gorcum, Assen 1981

Het zilveruitvoerverbod in Suriname 1920-1929

H. Visser

Inleiding

Aan de monetaire geschiedenis van Suriname is, evenals aan die van de Nederlandse Antillen, weinig aandacht besteed. De belangstelling voor de koloniën heeft zich hoofdzakelijk op Nederlandsch-Indië gericht.¹ Toch zijn er interessante ontwikkelingen op monetair gebied in Suriname geweest die nadere studie waard lijken.

Het heeft na de vestiging van het Nederlandse gezag lange tijd geduurd voor er in Suriname een stabiele financiële structuur ontstond. De geldvoorziening en de financiële betrekkingen met het moederland gingen voortdurend met problemen gepaard. De eerste bankinstelling die Suriname kende, de ondanks haar naam door de overheid gestichte Particuliere Westindische Bank, kon daar geen verbetering in brengen. In 1829 opgericht, ging zij reeds in 1848 in liquidatie.² Een blijvende verbetering kwam pas tot stand door de oprichting van de Surinaamsche Bank. Deze vond dankzij jarenlange inspanning van de Surinaamse gerechtsdeurwaarder Simon Abendanon Sz. in 1865 plaats, nadat hij de president-commissaris van de Nederlandsche Crediet- en Depositobank, Samuel Sarphati, voor zijn plannen had weten te interesseren.³ Dankzij de Surinaamsche Bank kon er in Suriname van een ordelijk betalingsverkeer gesproken worden. De financiële structuur was overigens weinig ontwikkeld. Naast de Surinaamsche Bank treffen we de Koloniale Postspaarbank aan, in 1903 opgericht en bevoegd om 2/3 van haar deposito's in hypotheek te beleggen, de West-Indische Cultuurbank, die in 1918 opgericht was ten behoeve van de kredietverlening aan cultuurondernemingen en haar bestaan moeizaam voortsleepte, en vanaf ongeveer 1910 een paar districtsleenbankjes, die op kleine schaal landbouwkrediet verleenden met als werkkapitaal voorschotten van het Gouvernement.⁴

Een enkele keer vermocht het Surinaamse geldwezen de gemoederen in beweging te brengen, voornamelijk als het octrooi van de Surinaamsche Bank vernieuwd diende te worden. Daarbij kwam het nog wel eens tot wrijvingen tussen de Nederlandse regering en de Koloniale Staten van Suriname.⁵ Beroering bracht ook het beleid van de Surinaamsche Bank binnen het kader van het van 1920 tot 1929 vigerende zilveruitvoerverbod.

Dit beleid was onderwerp van soms felle discussies in de vakpers. Dit opstel heeft tot onderwerp het zilveruitvoerverbod en de daarover gevoerde discussie. Daarmee is gepoogd enig inzicht te krijgen in zowel de economische omstandigheden in Suriname in de jaren twintig als het denken van Nederlandse economen in die periode.

Het zilveruitvoerverbod

Een zelfstandige regeling van het muntwezen ontving Suriname met de wet van 1 juli 1909, „houdende regeling van het muntwezen in de kolonie Suriname” (Staatsblad no. 212), aangevuld in 1915 (Stbl. 166; naast het gouden tientje werd toen het gouden vijfje geïntroduceerd). Deze wet bepaalde dat Nederlandse munten als wettige betaalmiddelen fungeerden. In de praktijk circuleerden wel de zilveren munten, niet de gouden. Daarnaast deden bankbiljetten, uitgegeven door, en rekening-courantsaldi, aangehouden bij de Surinaamsche Bank, dienst als geld. De voorziening in munten gaf tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog problemen. Tegenover de bankbiljetten, rekening-courantsaldi en andere in de kolonie dadelijk opeisbare verplichtingen diende de Surinaamsche Bank een dekking aan te houden in munt of muntmateriaal, waarbij goud op f 1647,50 en zilver op f 80,- per kg. fijn werd gewaardeerd. Deze dekking, aanvankelijk 1/3, werd in 1917 tijdelijk op 1/5 gesteld. Nu ging in de loop van 1917 het dekkingspercentage snel dalen, als gevolg van een toenemende vraag naar zilveren munten. De directie van de Surinaamsche Bank (verder aan te duiden als de Bank) weet dit aan de hoge prijzen die de kleine landbouwers wisten te maken en aan de opkoop van voedingsmiddelen door het Gouvernement. De kleine landbouwers en neringdoenden, vooral de Brits-Indiërs, wilden hun gestegen geldelijk vermogen bij voorkeur in zilveren munt aanhouden.⁶ Aanvoer van specie was onmogelijk. De scheepvaartverbindingen tussen Nederland en Suriname waren als gevolg van de oorlog verbroken. Daarbij bepaalde het octrooi, vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 2 juli 1918, dat tenminste 3/4 der metaaldekking in Suriname aanwezig moest zijn, terwijl de helft moest bestaan uit in de kolonie aanwezige gouden of zilveren standpenningen (dat zijn munten met de hoedanigheid van wettig betaalmiddel). Slechts door het in Suriname gedolven goud op te kopen had de Bank de dekking boven 20% weten te houden. Op 6 april 1918 was de dekking gedaald tot 22,85%. De voortgaande daling noopte tot het nemen van maatregelen. Nederland was al in 1914 overgegaan tot de uitgifte van zilverbons (muntbiljetten). Suriname besloot op 6 april 1918 tot eenzelfde maatregel. Daarbij werd bepaald, dat tot het moment waarop de zilverbons beschikbaar zouden zijn, de biljetten van de Bank het karakter van wettig betaalmiddel zouden bezitten en de Bank haar biljetten niet tegen gangbare specie hoefde in te wisselen. (Het octrooi van 1928 gaf de biljetten van de Bank wederom het

karakter van wettig betaalmiddel). Tevens werd bepaald dat de Bank, zolang de zilverbons in circulatie zouden zijn, bevoegd zou zijn om aangeboden bankbiljetten tegen de, door het Koloniale Bestuur uitgegeven, zilverbons in te wisselen.⁷ Moest men eerst nog weerstand tegen de zilverbons constateren – de Boslandcreolen weigerden aanvankelijk iets anders dan zilvergeld te aanvaarden voor het door hen geleverde hout; het Koloniale Bestuur kreeg het verwijt dat het met het instellen van de zilverbons een geschenk aan de Bank gaf, hoewel de Bank het Gouvernement crediteerde voor de tegenwaarde van de zilverbons die zij in haar kas opnam –, al gauw bleek de bevolking ze even gemakkelijk te accepteren als het zilvergeld.

De problemen met de binnenlandse geldvoorziening werden met behulp van de zilverbons op bevredigende wijze opgelost (vanaf 1921 werden de zilverbons geleidelijk ingetrokken, de bons van f 0,50 en f 1,- verdwenen in 1923 uit de circulatie, de bons van f 2,50 bleven tot 1928 in omloop). Er was hier sprake van een gestegen voorkeur voor chartaal geld van geringe coupure, door de overheid uitgegeven. Dit geld verdween uit de reserve van de Bank in het binnenlandse verkeer. Het ging hier dus om een „internal drain”.⁸ Wanneer de gevraagde geldhoeveelheid stijgt als gevolg van een grotere liquiditeitsvoorkeur, zoals volgens de Bank het geval was, kan men zonder negatieve bijverschijnselen aan die behoefte voldoen door meer geld ter beschikking te stellen.

Moelijker lag het met het internationale betalingsverkeer. Dit werd door de Bank verzorgd door middel van telegrafische overmakingen en de aan- en verkoop van wissels. Het betalingsverkeer met Nederland kon voorts geschieden met postwissels en door de verzending van zilvergeld per pakketpost.

Suriname vormde met Nederland een muntunie. Nederlandse munten circuleerden in Suriname en de Surinaamse gulden kon dus weinig in waarde afwijken van de Nederlandse gulden, onder één voorwaarde: een ongehinderde in- en uitvoer van munten en/of muntmateriaal. De koers van de wissels op Amsterdam die de Bank afgaf kon nooit veel van pari verschillen, daar men er anders toe zou overgaan om Nederlandse munten of specie per Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Mij. naar Nederland te zenden. Dat veranderde in 1920. In Nederland was ingevolge de wet van 27 november 1919 het gehalte aan fijn zilver van de grove Nederlandse munt verlaagd van 945 tot 720 per duizend. In verband hiermee vaardigde het Koloniale Bestuur op 5 januari 1920 een besluit uit waarbij de uitvoer van Nederlandse zilveren munt en zilver muntmateriaal tijdelijk verboden werd. Het was de bedoeling de zilveren munten buiten omloop te stellen en naar Nederland op te sturen ter ontmunting. De hoge zilverprijs zou er anders toe leiden dat particulieren zilveren munten zouden laten omsmelten. Dankzij de alweer snel dalende zilverprijs hoefden de zilveren rijksdaalders, guldens en halve guldens tenslotte niet buiten omloop gesteld te

worden. Niettemin werd het uitvoerverbod pas ingevolge besluit van 28 augustus 1929 met ingang van 1 september 1929 opgeheven. Zeer tegen de zin van de Bank, die door het zilveruitvoerverbod in staat gesteld was een zelfstandige wisselkoerspolitiek te volgen en van de geboden mogelijkheid ook gebruik gemaakt heeft.

De wisselkoerspolitiek van de Surinaamsche Bank

Volgens art. 11, lid 4 van het octrooi van 1918 was de Bank verplicht om gelden ten behoeve van de Kolonie – de Koloniale Postspaarbank meegerekend – tegen de parikoers tussen Nederland en Suriname en vice versa over te maken, onder de uitdrukkelijke toevoeging: in gewone omstandigheden. Omtrent de koers waartegen gelden ten behoeve van anderen werden overgemaakt, was niets bepaald. Het stond de Bank dus in beginsel vrij de Nederlandse gulden agio te laten doen. De beperking die gelegen was in de mogelijkheid van verzending van munten en specie verdween door het zilveruitvoerverbod. Daarnaast bestond nog de mogelijkheid om gelden via postwissels over te maken. Daardoor werd de Bank echter ook niet in haar handelingen beperkt, want de Nederlandse regering had bij de verlening van het octrooi van 1918 tegenover haar eis aan de Bank om binnen Suriname en tussen Nederland en Suriname regeringsgeldten tegen parikoers over te maken (waarbij de Bank een commissie ontving), toegezegd de postwisselkoersen gelijke tred te laten houden met de bankkoersen.

In 1921 achtte de Bank het nodig de afgiftekopers van wissels te verhogen. Met de Surinaamse export liep het al in 1920 slecht, terwijl de invoer zich op een hoog niveau bevond. Het hoofdkantoor van de Bank te Amsterdam moest op de Surinaamse trekkingen en remises ongeveer f 400.000,- bijpassen. De verhoging van de afgiftekopers van de wissels maakte deel uit van een pakket deflatoire maatregelen: tegelijk werd de debet-rente verhoogd en ging de Bank meer voorzichtigheid betrachten bij de kredietverlening.⁹ De verhoging op 28 februari van de verkoopkoers zicht Amsterdam te Paramaribo tot 101 hielp echter niet veel. De hoofd-directie van de Bank wilde de koers verder verhogen teneinde te bereiken dat er in Suriname *minder wissel* op het buitenland gekocht werd. Zij verzekerde zich daartoe van de instemming van de Gouvernements Commissaris, die namens het Surinaamse Gouvernement in Nederland toezicht uitoefende op de Bank en van het Ministerie van Koloniën. De directie te Paramaribo kreeg in november 1921 opdracht de verkoopkoers zicht Amsterdam langzamerhand tot 105 te verhogen, welk peil op 3 januari 1922 bereikt werd (voor de overmaking van gelden naar Nederland ten behoeve van de opvoeding van kinderen werden de oude koersen gehandhaafd). De inkoopkoers steeg eveneens, en wel tot 104.

De koers bleef de volgende jaren tussen 101 en 107 fluctueren. Hij werd

in oktober 1929, nadat het zilveruitvoerverbod was ingetrokken, weer op 101 gesteld. Dat was toen het normale zilveruitvoerpunt, bepaald door de kosten van verzending van zilver per K.N.S.M. Deze berekende namelijk een tarief van 7/8% van de waarde en ongeveer 1/8% assurantie.¹⁰

De medewerking van de overheid met betrekking tot de aanpassing van de postwisselkoers aan de bankkoers werd in Nederland wel toegezegd, maar in Suriname niet zonder strubbelingen in daden omgezet. Het verslag van de Bank over 1921 vermeldt daarover zonder in details te treden: „De belangen van onze instelling werden (...) in strijd met de bestaande regeling tot tweemaal toe ernstig benadeeld door de koloniale autoriteit, belast met de handhaving van de bestaande postwisselregeling”.¹¹

Het volgende jaarverslag bevat wederom klaagzangen en noemt nu man en paard: de Administrateur van Financiën te Suriname, Chef van de Dienst der Koloniale Posterij, is gekant tegen elke koersverhoging en past vertragingstactieken toe bij het aanpassen van de wisselkoers. Het wisselkoersbeleid werd uiteraard geheel ontkracht als de posterijen niet meewerkten: wie een bedrag naar het buitenland over te maken had, koos de goedkoopste weg. En, „to add insult to injury”, de Koloniale Posterij kon haar debetsaldi in het buitenland dekken door overmaking via de Bank, die zulks krachtens haar octrooi à pari moest doen. Zij kon ook in Nederland betalingen laten verrichten die in mindering kwamen op de Regeringsremises uit Nederland naar Suriname, maar dat zou het door de Bank gewenste evenwichtsherstel evenzeer belemmeren. Het jaar daarop was het weer mis en moest de Minister van Koloniën, op instigatie van de hoofd-directie van de Bank, ingrijpen. Tevens voerde de hoofddirecteur van de Bank, mr. dr. C. F. Schoch, besprekingen met de Surinaamse autoriteiten.¹² Een en ander had blijkbaar het gewenste resultaat: in volgende jaarverslagen ontbreken klachten over tegenwerking van de Koloniale Posterij, totdat het zilveruitvoerverbod opgeheven werd. De Koloniale Posterij speelde de Bank toen wederom parten. Met de pakketpost kon men maximaal 10 kg. per pakket aan zilver overmaken tegen kosten die volgens de Bank ongeveer ½% van de waarde bedroegen, volgens prof. mr. dr. A. van Gijn zelfs ¼% of minder.¹³ Dat was uiteraard voordelig, vergeleken met de 1% kosten die de K.N.S.M. in rekening bracht en de koers van 101 die de Bank vroeg (het zou, aldus Van Gijn, niet redelijk zijn van de S.B. een lagere koers te verlangen, daar zij de remises van de Staat voor de koers van 100% moet aanvaarden en er toch wel een redelijke marge tussen aan- en verkoopkoersen mag zijn).

Het gevolg was dat er zilvergeld uit de circulatie en uit de voorraad van de Bank verdween, terwijl bij besluit van de Gouverneur van 13 april 1929 de voorgeschreven dekking van de in Suriname dadelijk opeisbare verplichtingen van de Bank door munt of muntmateriaal juist verhoogd was van 20% tot 30%.

Nu was het de taak van de overheid om de muntgeldvoorziening in

Suriname te verzorgen. Tegenover de verzending van zilver naar Nederland moest de Nederlandse regering zilver naar Suriname sturen – een beweging die alleen ten voordeel van de scheepvaart strekte. Reeds in september 1929, de eerste maand na de opheffing van het zilveruitvoerverbod, werd met de pakketpostdienst f 70.000,- naar Nederland gezonden. Op aanvraag van de Gouverneur zond de Nederlandse regering begin oktober f 200.000,- zilver naar Suriname om de schaarste aan munten te verhelpen (zie tabel 2). In de eerste vijf maanden van 1930 werd voor een bedrag van f 497.180,- zilver uitgevoerd, terwijl de Nederlandse regering in het eerste kwartaal twee zendingen van elk f 200.000,- naar Suriname zond (het Koloniale Bestuur deponeerde het zilver dat het ontving bij zijn kassier, de Bank, waartegenover zijn rekening gecrediteerd werd). „Maandenlang heerschte aldus de eigenaardige toestand dat het Koloniale Bestuur het publiek in de gelegenheid stelde, om met groote kosten door het Gouvernement aangevoerd zilver tegen een zeer laag tarief via den Gouvernementsdienst weder uit te voeren”.¹⁴

Bij de verlaging van de afgiftekoers van wissels tot 101 had de hoofd-directie van de Bank aan de directie te Paramaribo de opdracht gegeven de afgifte van wissels te rantsoeneren. Wel kon men vrijelijk per postwissel bedragen overmaken tegen dezelfde koers als de Bank vroeg (met daarboven nog een recht). De bedragen die de Nederlandse Staat dan uitbetaalde kwamen in mindering op het subsidiebedrag dat Suriname ontving. Maar daar ging enige tijd overheen, zodat op deze wijze voor de Bank een adempauze gecreëerd werd. Het Departement van Koloniën wenste dat de Bank de afgiftekoers van haar wissels zou verlagen en dan de rantsoenering zou opheffen. De Bank weigerde de wisselkoers te „regelen naar een door een overheidsdienst geschapen abnormaal metaaluitvoerpunt” en om de rantsoenering op te heffen zolang geen zekerheid bestond dat zij die afgifte dan zou kunnen voortzetten. De Bank won de strijd om het pakketposttarief. Dat werd bij Gouvernementsbesluit van 17 mei 1930 voldoende verhoogd om de handel weer gebruik te laten maken van wissels en postwissels, terwijl voor de verzending van zilveren munt per postpakket voor een bedrag van meer dan f 100,- een bijzondere vergunning van de Administrateur van Financiën nodig was. Daartegenover verklaarde de Bank zich bereid onbepert wissels af te geven, met dien verstande dat de Gouverneur regeringsremises zou aanvragen wanneer de Bank de maatregel niet zou kunnen volhouden.

De discussie over de wisselkoerspolitiek van de Surinaamsche Bank

De discussie over het wisselkoersbeleid van de Bank is op gang gekomen door een artikel van I. Bos, directeur van de Incassobank te Dordrecht en oud-medewerker van de Bank te Suriname, in *Economisch-Statistische Berichten* van 28 september 1927.¹⁵ Bos schreef dit artikel naar aanleiding van

een in maart 1926 door de Staatscommissie voor het Muntwezen uitgebracht advies over het muntwezen van Nederland en Nederlandsch-Indië. Hij wilde de consequenties voor Suriname nagaan van aanvaarding van het advies van genoemde commissie, met name de voorgestelde reductie van de zilveren munten van tekenmunt tot pasmunt. Daarbij wees hij op het belang van de munteenheid tussen Nederland en Suriname voor de stabiliteit van de wisselkoers. Een bewijs temeer vond hij in de wisselkoersfluctuaties sinds 1920, toen het „zilveren bolwerk” wegviel. Een ongewenste situatie, want „hooge of onzekere wisselkoersen, die veelal een gestoorde en zwakke circulatie ten gevolge hebben, zijn allerminst lokmiddelen voor het kapitaal, dat Suriname zoo zeer behoeft”. Als de zilveren tekenmunt pasmunt – dus wettig betaalmiddel tot slechts een bepaald bedrag – wordt en de Staat aan verwisseling van grote bedragen zilveren munten bezwaren in de weg zou leggen, dan zou, aldus Bos, in Suriname de voornaamste waarborg voor een stabiel geldwezen komen te vervallen. Een geschikte oplossing zou volgens Bos zijn dat de Bank een op het moederland gerichte goudwisselpolitiek zou gaan voeren, waarbij een buitenlandse wisselportefeuille alsmede een in Amsterdam aan te houden deel van de metaaldekking gebruikt zou worden om de koers op Amsterdam te beheersen. „Door deze politiek te volgen, zal de Surinaamsche Bank, behalve natuurlijk in abnormale tijden, steeds in staat zijn den wisselkoers op Amsterdam tusschen nauwe grenzen te houden”. De Bank zou dan verplicht moeten worden steeds wissels op Amsterdam af te geven en daarbij een bepaalde maximum koers niet te overschrijden, behalve in buitengewone omstandigheden, ter beoordeling van de Gouverneur.

De hoofddirecteur van de Bank, mr. dr. C. F. Schoch, reageerde na enkele weken. De oorzaak van de bewegelijke wisselkoersen na 1920 was naar zijn mening niet gelegen in het wegvallen van de mogelijkheid tot zilveruitvoer, maar in de geringe exporten, veroorzaakt door klimatologische tegenslagen en plantenziektes op de plantages. Het gebruik van een buitenlandse wisselportefeuille en het aanhouden van een deel van de metaaldekking buiten Suriname zou de Bank graag willen, maar wat aan saldo's of metaaldekking in het buitenland wordt bijeengegaaard, wordt ook geregeld door Suriname weggetrokken, zodat het niet goed mogelijk is de wisselkoers te stabiliseren. De buitengewone omstandigheden waar Bos aan refereert „zijn in de laatste jaren in Suriname geen uitzondering, maar helaas vrijwel regel”.¹⁶ Bos antwoordde hierop, dat een muntunie dwingt om de koers op Amsterdam tussen de zilverpunten te houden. De hoge wisselkoersen werden mogelijk gemaakt door het zilveruitvoerverbod.¹⁷ Hij bestreed de mening van Schoch dat de Bank al het mogelijke deed om de wisselkoers te beheersen. Immers, verslagen van de Bank over de jaren 1922 tot en met 1926 laten steeds een gemiddeld dekkingspercentage boven 42 zien, terwijl het normale dekkingspercentage 33 1/3 bedroeg en de door het Gouvernement bij het begin van de eerste we-

reldoorlog tot 20% verlaagde dekkingseis nog steeds gold. Het was, aldus Bos, heel wel mogelijk geweest van de metaaldekking de drie ton goud geheel of ten dele van Paramaribo naar Amsterdam over te brengen en dat goud desnoods tijdelijk af te stoten of te belenen teneinde de Surinaamse gulden beter te kunnen verdedigen.

Tegenover de kreet van Schoch, uiterst merkwaardig voor iemand die de bloeitijd van de gouden standaard had meegemaakt, „welke circulatiebank zou zich kunnen en willen onderwerpen aan een dergelijk novum in de economische geschiedenis, dat zij hare koersregeling zou zien losgemaakt van de economische omstandigheden en zou zien vastgemetseld tusschen van regeeringswege aangegeven grenzen?!” stelde Bos de vraag „welk land, dat prijs stelt op een gezond en stabiel geldwezen, zal dit laten rondobberen op de ongewisse baren der economische omstandigheden, vooral bij het sterk wisselend tijd van een klein tropengebied, een gebied van geheel eenzijdige economische structuur?” Een weerwoord van Schoch ontbreekt. In zijn verslag over 1929 herhaalt hij slechts zijn argumenten tegenover de stellingen van Bos.¹⁸

Inmiddels hadden meerderen in Nederland zich met het zilveruitvoerverbod beziggehouden, naar aanleiding van de behandeling van het nieuwe octrooi van de Bank in de Tweede Kamer in 1928. De Bijzondere Commissie onder voorzitterschap van prof. mr. A. van Gijn, die was aangewezen om de desbetreffende wetsontwerpen te bestuderen, had op afschaffing van het zilveruitvoerverbod aangedrongen. Tevens won de Minister van Koloniën, Koningsberger, over het zilveruitvoerverbod en het vraagstuk van de wisselkoers tussen Nederland en Suriname adviezen in bij de president van de Nederlandsche Bank, mr. G. Vissering, en de Rotterdamse hoogleraar prof. mr. dr. G. M. Verrijn Stuart. Van Gijn en Verrijn Stuart gingen zich ook in de publieke discussie mengen.

De polemiek laaide weer op met een aanval van Verrijn Stuart in E.S.B. van 4 december 1929 op de rantsoenering die de Bank toepaste bij de afgifte van wissels. Dit artikel werd overgenomen in het Surinaamse dagblad *De West* van 14 januari 1930, dat in het nummer van 17 januari een antwoord van de directeur-voorzitter van de Bank te Paramaribo, mr. A. van Traa, opnam. Verrijn Stuart reageerde daar in E.S.B. van 2 april 1930 op. De Bank kreeg er flink van langs van Verrijn Stuart. Zij had zich niet door de opheffing van het zilveruitvoerverbod moeten laten overvallen, maar al eerder door een drastische inperking van de verleende kredieten en het aanleggen van ruime buitenlandse middelen de wisselkoers op Nederland weer beneden het zilveruitvoerpunt terug moeten brengen. De Bank had niet aan de eerste eis voldaan die aan een circulatiebank gesteld moet worden, namelijk te zorgen voor voldoende liquiditeit.¹⁹ Van Traa stelde dat de Bank niet alleen als circulatiebank beoordeeld mocht worden. Zij droeg als enige bankinstelling (afgezien van de noodlijdende West-Indische Cultuurbank) de uitsluitende verantwoordelijkheid voor de krediet-

verlening. Zij mocht daarom niet te gauw nee zeggen op een kredietaanvraag en moest wel genoeg nemen met een minder grote liquiditeit van haar uitzettingen. Bovendien was het verplichte dekkingspercentage juist verhoogd.²⁰ Verrijn Stuart was niet onder de indruk. Kredietbeperking was volgens hem nodig om de koopkracht te laten dalen, aldus druk op de prijzen uit te oefenen, daarmee de invoer te doen afnemen en de uitvoer te stimuleren en via een hoge interest kapitaal uit het buitenland aan te trekken. Hij wilde nog wel erkennen dat dit in Suriname moeilijker uitvoerbaar was dan elders, maar als de Bank werkelijk meent voorschotten te moeten verlenen van een minder liquide karakter, moet ze haar kapitaal maar verhogen. Dan zou wel eens kunnen blijken, dat het rendement van die zaken betrekkelijk gering was „en dat zij dus uit het oogpunt van gezonde economie niet te rechtvaardigen zijn”.²¹ De ingezonden stukken van Van Traa en Verrijn Stuart in E.S.B. van 21 mei 1930 voegen geen nieuwe argumenten toe. In zijn bespreking van het verslag over 1929 van de Bank in E.S.B. van 25 juni 1930 herhaalt Verrijn Stuart nog eens zijn argumenten.²²

De discussie gaat op een hoger niveau verder. De korte stukjes in E.S.B. maken plaats voor doorwrochte artikelen in *De Economist*. Van Gijn mengt zich in de strijd, eveneens met een bespreking van het verslag over 1929 van de Bank. Hij heeft een zelfde visie als Verrijn Stuart. Nee zeggen tegen kredietvragers is voor banken onaangenaam en „een beroep op buitengewone omstandigheden dient dan tot verklaring, dat zij achterwege laten wat hare – onplezierige – taak is”. Van Gijn erkent dat een stijging van de wisselkoers ook wel geschikt is om betalingsbalansonevenwichtigheden te redresseren, maar dat gaat dan ten koste van „de eerste eisch van behoorlijk zaken doen, vastheid in het ruilmiddel tegenover het buitenland”.²³

Nu was het de beurt van Schoch om te reageren op de aanvallen van Verrijn Stuart in E.S.B. en Van Gijn in *De Economist*. Nogal geprikkeld is zijn toon tegenover Verrijn Stuart, die „De Surinaamsche Bank voor zijn schrijfbureau (heeft) doen komen en ons, leiders, daar college gegeven over de noodzakelijkheid van eene liquiditeitspolitiek”.²⁴ Schoch herhaalt de argumenten van Van Traa: er was in Suriname sprake van bijzondere omstandigheden, plantenziekte en lage prijzen van tropische landbouwprodukten. Voorts had de Bank al het mogelijke gedaan: in maart 1921 bijvoorbeeld was niet alleen de afgiftekopers van wissels, maar ook de interest verhoogd, beleningen ten behoeve van de balata- (= rubber) industrie werden geliquideerd en ten aanzien van nieuwe kredietaanvragen werd een grote terughoudendheid in acht genomen. De discontoportefeuille is ook teruggelopen, maar er is een „grenswaarde waarbeneden men moeilijk kan gaan zonder de samenleving te schaden”.²⁵ De beleningen, zo geeft Schoch toe, zijn in de jaren 1926 t/m 1929 wel snel gestegen (zie tabel 1), maar dat was uit hoofde van steunacties aan enkele grote handelshuizen, waarmee voorkomen werd dat de Surinaamse economie in

moeilijkheden geraakte. Door verhoging van de wisselkoers is de invoer afgeremd. Een verdere beperking van de invoer lijkt Schoch niet goed mogelijk, daar volgens hem van invoer van luxe artikelen nauwelijks meer sprake is.

Tabel 1. Uitstaande kredieten van de Surinaamsche Bank uit hoofde van:

jaar	disconteringen (jaargemiddelde)	beleningen (jaargemiddelde)	hypothecaire kredietverlening (stand per jaartimo)
1920	f 1.756.840	f 697.831	f 210.166
1921	f 1.970.101	f 623.391	f 212.299
1922	f 1.137.677	f 651.875	f 200.631
1923	f 1.184.854	f 635.405	f 268.303
1924	f 1.083.502	f 665.911	f 232.667
1925	f 1.005.048	f 686.029	f 226.760
1926	f 932.205	f 848.680	f 319.236
1927	f 927.480	f 968.305	f 305.886
1928	f 940.230	f 1.469.825	f 236.468
1929	f 1.021.823	f 1.724.971	f 191.270

Bron: Mr. Dr. C. F. Schoch, „Suriname en zijne bankinstelling”, *De Economist* 79 (1930) 699-701. Bedacht dient te worden dat 1920 een jaar van hoge prijzen op de wereldgoederenmarkten was en dat daarna vermindering van de uitzettingen voor de hand lag.

Het debat eindigt op een ruzietoon. Onmiddellijk op de bijdrage van Schoch volgen antwoorden van Van Gijn en Verrijn Stuart.²⁶ Van Gijn wil nog wel erkennen dat het soms nodig kan zijn om in moeilijkheden verkerende ondernemingen te steunen, maar eerste vereiste is toch wel maat houden, „zoodat er geen sprake van kan zijn, dat de voornaamste taak der Bank, het op zijn goudwaarde houden van het ruilmiddel, er bij in het gedrang komt”.

Een paar jaar later, als de economische situatie als gevolg van de werelddepressie nog weer slechter is, blikte Verrijn Stuart nog eens terug op de wisselkoerspolitiek van de Bank.²⁷ Hij erkent dat Suriname met voortdurende tegenslagen te kampen had. Behalve dat daardoor subsidie uit het moederland nodig was voor het bestuursapparaat (zie tabel 2), dient de circulatiebank in zo'n geval de door haar verleende kredieten beperkt te houden, aangezien de volksgemeenschap niet voldoende oplevert om haar schulden te betalen en derhalve het gevaar van depreciatie van de geld-eenheid blijft dreigen. Hij geeft toe dat voor de stelling van de Bank dat de kredietbeperking niet te stringent mocht zijn, teneinde geen grote schade in de volksgemeenschap aan te richten, in bepaalde omstandigheden wel iets te zeggen valt, namelijk in tijden van algemene deflatie, maar niet in de periode 1923-1929, toen in andere landen economisch herstel optrad. In zo'n periode wijst muntverzwakking er op, dat het betrokken land boven zijn krachten leeft, dat niet de koersverhouding tot het buitenland correctie behoeft, maar dat het door te veel krediet te veel van het buitenland

koopt en daarvoor te weinig teruglevert. Dan moet de circulatiebank kredietbeperking toepassen. Verrijn Stuart vindt het deflatoire afbraak-proces dat in het begin van de jaren '30 optrad al even ongewenst. Maar daar kon de Bank niets aan doen. Het is het moederland dat een verkeerde monetaire politiek volgt.

Tabel 2. Regeringsremises van Nederland naar Suriname en tekorten van het Gouvernement, 1921-1933

jaar	remise	tekort
1921	f 2.400.000,-	f 4.744.576,74 ½
1922	f 3.400.000,-	f 4.821.484,45 ½
1923	f 1.800.000,-	f 3.333.223,89
1924	f 2.400.000,-	f 3.533.183,78
1925	f 1.500.000,-	f 2.834.483,30 ½
1926	f 1.500.000,-	f 3.151.094,39
1927	f 1.300.000,-	f 2.747.007,18
1928	f 1.700.000,-	f 3.639.110,63 ½
1929	f 2.400.000,-	f 3.365.026,88
1930	f 1.100.000,-	f 3.030.345,26
1931	f 1.900.000,-	f 3.268.317,11 ½
1932	f 2.100.000,-	f 3.088.784,99 ½
1933	f 1.950.000,-	f 3.037.854,09 ½

Bronnen: voor de remises *Verslag over 1930*, De Surinaamsche Bank, 55 en *Verslag over 1933*, De Surinaamsche Bank, 44; voor de tekorten van het Gouvernement Mr. A. van Traa, *Suriname 1900-1914* (Deventer 1946) 214-215.

Opmerkingen: In de remisebedragen voor 1927, 1929 en 1930 zit begrepen een remise in zilveren munt van respectievelijk f 200.000,-, f 200.000,- en f 600.000,-.

Het tekort van het Gouvernement (nadelig slot van de Koloniale Rekening) werd tot en met 1930 deels gedekt door bijdragen uit 's Rijks schatkist, deels uit leningen, waarvoor interest aan het moederland moest worden betaald. Vanaf 1931 werd het, evenals vóór 1915 geheel gedekt door bijdragen uit 's Rijks schatkist. Het verschil tussen de remises en de tekorten is hieruit te verklaren, dat ten laste van het Surinaamse Gouvernement rechtstreeks betalingen in Nederland gedaan werden.

Hoe ging het nu verder na de opheffing van het zilveruitvoerverbod? De Bank bleef klagen over het te geringe aanbod van wissels. Dankzij de regeringsremises uit Nederland kon de koers van 101 wel gehandhaafd blijven, maar het ging moeizaam. Mede dankzij de zilverstortingen was het saldo van de creditrekening van het Gouvernement hoog, op een gegeven ogenblik zelfs f 1.350.000,-. Daarop moest interest vergoed worden. De Bank wenste niet nog meer regeringsremises aan te vragen, eerst moest het saldo van het Gouvernement maar eens slinken. Daardoor was de Bank gedwongen in Amsterdam tegen onderpand van effecten gelden op te nemen, wat uiteraard ook weer interest kostte.²⁸

In volgende jaren is het al niet veel beter. Dat verbaast niet. In de grote depressie waren het vooral de producenten van primaire produkten die hun prijzen zagen dalen. Bovendien leek in Suriname alles wat men aanvatte, te

mislukken.²⁹ In 1933 was het bedrag der gevraagde remises (de door de Bank op het buitenland verkochte wissels) zelfs zes maal zo groot als het bedrag der aangeboden remises (de door de Bank op het buitenland gekochte wissels), namelijk f 2.942.485,18 tegen f 497.734,14. Maar de verkoopkoers bleef gehandhaafd op 101, behalve van 19 tot 25 juni 1933, toen zij op 102 gesteld werd. De Bank ging daartoe over, omdat een regeling die zij met de regering getroffen had inzake de regeringsremises, afliep zonder dat overeenstemming over een nieuwe regeling bereikt was. Die overeenstemming kwam echter spoedig.³⁰

Slotopmerkingen

In de discussie over het beleid van de Bank in de periode van het zilveruitvoerverbod vertolkten de critici van de Bank het orthodoxe standpunt: betalingsbalansproblemen leiden, bij handhaving van de wisselkoers, tot afvloeiing van de reserves (in Suriname konden, behalve de reserves van de Bank, ook de circulerende munten afvloeien). Daardoor zou de centrale bank gedwongen worden om, ter bescherming van haar liquiditeitspositie, haar uitzettingen te verminderen. Dat zou leiden tot prijsdalingen, wat de exporten wellicht kan bevorderen (men zag wel in dat dit mechanisme voor een producent van primaire produkten als Suriname nauwelijks zou kunnen werken: de prijzen werden op de wereldmarkt bepaald en de produktie is op korte termijn vooral afhankelijk van natuurlijke invloeden) en de invoer zal remmen.

De Bank betoogde dat zij weinig aan de betalingsbalanspositie kon doen. Het ligt voor de hand dat de Bank meer in beslag genomen werd door de problemen van haar cliënten dan de critici van de Bank, die op een hoger abstractieniveau redeneerden. Daarbij maakte Schoch het zijn tegenstanders door zijn merkwaardige redeneringen af en toe wel gemakkelijk om hem aan te vallen. Schochs opmerking over de relatie tussen de koersregeling en de economische omstandigheden is al genoemd. Even aanvechtbaar was Schochs verzet tegen de opheffing van het zilveruitvoerverbod met het volgende betoog: „De overheid heeft in het algemeen belang aan zekere munten eene zekere teekenaarde toegekend om te dienen als circulatiemiddel in een bepaald gebied. Door de van overheidswege vastgelegde verhouding tussen de zilveren munt en het goud, zou men kunnen beweren, dat de zilveren specie reële koopwaarde heeft tusschen Suriname en Nederland en deze evengoed als goud als koopwaar zou kunnen dienen, maar dan geeft men aan den zilveren specie een taak die voor haar niet bedoeld is”.³¹ Men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat Schoch het alleen maar lastig vond dat de betalingen aan Nederland ingevolge de muntunie tussen Suriname en Nederland ook met de in Suriname circulerende zilveren munten konden geschieden (die de Bank moest verschaffen tegen de door haar uitgegeven bankbiljetten of de

bij haar aangeboden saldi). Het verbaast niet dat Van Gijn en Verrijn Stuart hier fel tegenin gingen.³²

Schoch vormde af en toe een gemakkelijk doelwit. Toch kan men wel begrip opbrengen voor zijn standpunt. In beginsel kan een betalingsbalansonevenwichtigheid zowel door deflatie als door een wisselkoersaanpassing geredresseerd worden. Als men dan, zoals de critici van de Bank, ten behoeve van het bedrijfsleven de onzekerheden in het internationale betalingsverkeer zo gering mogelijk wil laten zijn, valt de keus als vanzelfsprekend op binnenlandse deflatie onder handhaving van vaste wisselkoersen. Er is echter nog een element, waar de critici van de Bank vanuit Nederland misschien toch te weinig oog voor gehad hebben: de Bank was inderdaad de enige kredietinstelling van betekenis, in een economie van zeer geringe omvang. In een omvangrijke volkshuishouding met goed werkende financiële markten kan een vermindering van de kredietverlening zonder al te grote problemen opgevangen worden. Kredietvragers die bij de geldscheppende banken afgewezen worden, kunnen, zij het tegen wellicht hogere prijs, nog wel bij andere instellingen, leveranciers of afnemers terecht. Als er déconfitures van enkele ondernemingen optreden, is dat in het grote geheel niet rampzalig. In een volkshuishouding als Suriname lagen deze zaken anders. Uitmijkmogelijkheden waren er nauwelijks en reeds een beperkt aantal déconfitures kon blijvende nadelige gevolgen hebben voor produktie en werkgelegenheid. Het is, met andere woorden, niet onwaarschijnlijk dat een strenge kredietrestrictie het kredietstelsel in een kleine volkshuishouding met maar één belangrijke kredietgever eerder ontregelt dan in een grote, met ook andere aanbieders op de kredietmarkt dan alleen geldscheppende banken.

Inmiddels had Verrijn Stuart geen ongelijk met zijn opmerking dat investeringen in Suriname maar weinig rendement schenen op te brengen. Dat houdt in dat de wereldproduktie groter geweest zou zijn als de middelen die naar Suriname gestroomd waren, elders geïnvesteerd waren. Maar maximalisatie van de wereldproduktie is geen doel waar alles voor dient te wijken. Het is te verdedigen om, teneinde een al te ongelijkmatige verdeling van inkomens tegen te gaan, met een geringere dan de maximale wereldproduktie genoegen te nemen.

Suriname, in ieder geval zijn bestuursapparaat, is in de beschouwde periode op de been gehouden door subsidies en leningen uit het moederland. Regeringsremises stelden de Bank na 1929 in staat de wisselkoers zicht Amsterdam op 100 aankoop en 101 verkoop te houden. Men kan zich afvragen of dat ook gedurende de jaren '20 niet had gekund. In het voorgaande is al enkele malen naar voren gekomen dat de samenwerking van de Bank met de overheid, enerzijds in Nederland, anderzijds in Suriname, wel eens moeizaam verliep. Daar kunnen we aan toevoegen dat ook de regeringsremises problemen opleverden. In het verslag over 1927 van de Bank noteert Schoch dat de regeringsremises een belangrijke faktor

vormen bij een besluit om de wisselkoers al dan niet te wijzigen. Wanneer de directie te Paramaribo op een bepaald moment zou weten dat het Koloniale Bestuur bij de regering een remise moet aanvragen, zou een beslissing tot wisselkoersverhoging wel eens achterwege kunnen blijven. Schoch klaagt dat het Koloniale Bestuur toch wel in staat moet zijn om een schatting te maken van de inkomsten uit belastingen en dergelijke en de tijdstippen waarop ze binnenkomen, alsook van de perioden waarin en de bedragen waarvoor aanvulling uit Nederland nodig is. Afspraken door Schoch in 1924 daaromtrent in Suriname gemaakt en door de Gouverneur bekrachtigd, zijn niet nagekomen.³³

In 1928 is het gelukt een afspraak te maken met de regering en het Koloniale Bestuur. Elke twee maanden zou een vast bedrag overgestuurd worden. Bleek tussentijds meer nodig te zijn, dan werd afzonderlijk een aanvullend bedrag overgemaakt. Bedragen die in Suriname niet dadelijk nodig waren, werden op een niet dadelijk opvraagbare rekening geboekt, waarover de Bank interest vergoedde.

In 1930 verviel deze regeling weer. Toen werd de afspraak gemaakt dat de Gouverneur regeringsremises zou aanvragen, telkens wanneer de Bank daar behoefte aan had om de afgifte van wissels vol te kunnen houden. De handhaving van de wisselkoers na 1929 was, aldus de Bank, alleen mogelijk dankzij deze afspraak.³⁴ Het wil mij voorkomen dat zulks vóór 1929 ook mogelijk was geweest. De wisselkoers zou dan stabielere geweest zijn. Maar Surinames economische perikelen zouden daarmee niet verholpen zijn. Die hingen meer samen met natuurlijke omstandigheden en de prijsontwikkelingen op de wereldmarkt, zaken waaraan Surinames wisselkoers weinig kon veranderen.

NOTEN

Ik dank mevrouw N. Gosens, bibliothecaris van De Nederlandsche Bank, en de heer R. Looman, bibliothecaris van de Algemene Bank Nederland, voor hun behulpzaamheid bij het bronnenonderzoek en Prof. Dr. D. C. Renooij voor zijn opmerkingen bij het concept van deze bijdrage.

- 1 Zie bijv. G. M. Verrijn Stuart, *Het Bankwezen in de Nederlandsche Koloniën*, Wassenaar 1923 (1934²).
- 2 Een beknopt overzicht van de monetaire geschiedenis van Suriname in de zeventiende, de achttiende en de negentiende eeuw vindt men in G. J. Fabius, *Het bankwezen in Nederlandsch West-Indië*, Rotterdam 1917 (publicatie no. 2 van het Instituut voor Economische Geschriften).
- 3 De rol van Simon Abendanon bij de oprichting van de Surinaamsche Bank is belicht in R. Looman, „De Surinaamsche Bank; de geschiedenis van de oprichting”, in *Ankertros*, personeelsorgaan van de Algemene Bank Nederland N.V., januari 1965, met een in hetzelfde nummer van *Ankertros* gepubliceerde bijdrage van E. Kowsoleea, getiteld „De geschiedenis van de Bank in vogelvlucht”, gebundeld in de brochure *1865 – 19 januari – 1965*, De Surinaamsche Bank N.V., Paramaribo.
- 4 Zie A. van Traa, *Suriname 1900-1940*, (Deventer 1946) 18, en *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* ('s Gravenhage en Leiden 1914-1917 239, 242).
- 5 Zie hierover E. Kowsoleea, *Geschiedenis en G. M. Verrijn Stuart, Bankwezen* (1934), 261-163.

- 6 *Verslag over 1918*, De Surinaamsche Bank, 8 (De verslagen van de Surinaamsche Bank worden verder aangeduid als S.B. met het bijbehorende jaartal).
- 7 S.B. 1918, 9-10.
- 8 Zie over dit begrip H. Visser, *Monetaire theorie* (Leiden 1980²) 195.
- 9 Zie voor de waarde van de Surinaamse invoer en uitvoer voor de jaren 1913-1928 C. F. Schoch, „Suriname en zijn bankinstelling”, *De Economist* 79 (1930) 702.
- 10 S.B. 1929, 54.
- 11 S.B. 1921, 57.
- 12 S.B. 1923, 35, 55.
- 13 S.B. 1929, 54; A. van Gijn, „De Surinaamsche Bank”, *De Economist* 79 (1930) 550.
- 14 S.B. 1930, 51-53.
- 15 I. Bos, „De voorgestelde munthervorming en Suriname”, *Economisch-Statistische Berichten* (E.S.B.) 12 no. 613, 28 september 1927.
- 16 C. F. Schoch, „Het nieuwe Surinaamsche bankoctrooi”, *E.S.B.* 12 no. 619, 9 november 1927, 988.
- 17 I. Bos, „Nogmaals: de voorgestelde munthervorming en Suriname”, *E.S.B.* 12 no. 623, 7 december 1927.
- 18 S.B. 1929, 47-49.
- 19 G. M. Verrijn Stuart, „Geldproblemen in Suriname”, *E.S.B.* 14 no. 727, 4 december 1929; G. M. Verrijn Stuart, „Het Bankwezen in Suriname”, *E.S.B.* 15 no. 744, 2 april 1930.
- 20 A. van Traa, „Geldproblemen in Suriname”, *De West*, 17 januari 1930.
- 21 G. M. Verrijn Stuart, *E.S.B.* 2 april 1930, 303.
- 22 „Geldproblemen in Suriname”, *E.S.B.* 15 no. 751, 21 mei 1930; G. M. Verrijn Stuart, „De Surinaamsche Bank in 1929”, *E.S.B.* 15 no. 756, 25 juni 1930.
- 23 A. van Gijn, „De Surinaamsche Bank”, 541-542.
- 24 C. F. Schoch, „Suriname en zijne Bankinstelling”, 708.
- 25 C. F. Schoch, „Suriname en zijne bankinstelling”, 699.
- 26 A. van Gijn, „De Surinaamsche Bank”; G. M. Verrijn Stuart, „Verkeerde circulatiebankpolitiek” *De Economist* 79 (1930).
- 27 G. M. Verrijn Stuart, *Het Bankwezen* (1934), 263-272.
- 28 S.B. 1930, 54.
- 29 Vergelijk A. van Traa, *Suriname 1900-1940*.
- 30 S.B. 1933, 41-44.
- 31 S.B. 1929, 51.
- 32 A. van Gijn, „De Surinaamsche Bank”, 718; G. M. Verrijn Stuart, „Verkeerde circulatiebankpolitiek”, 726.
- 33 S.B. 1927, 54-55.
- 34 S.B. 1928, 59-60; S.B. 1930, 53; S.B. 1932, 36; S.B. 1933, 43.